

DIE VRAAG NA 'N NUWE BELYDENISSKRIF

1. Menings

Die mees bekende reformatoriese belydenisskrifte dateer uit die sestiende en sewentiende eeue (E 16—17) en is dus almal 300 tot 400 jaar oud: Die Galliese Konfessie 1559, die Nederlandse Geloofs-belydenis 1561, die Heidelbergse Kategismus 1563, die 39 Articles 1563, die Tweede Helvetiese Konfessie 1566, die Dordtse Leerreëls 1619, die Westminsterse Konfessie 1646. Dit is opgestel in 'n bepaalde historiese situasie met bepaalde dwaalleerstellinge voor oë. Dit is geformuleer in die taal van daardie tyd met die eksegetiese insig waaroor tóé beskik is. Kernpunte wat bely is, is onder meer die sola Scriptura, sola gratia, sola fide, en solo Christo. Veral die ekklesio-logie het in die brandpunt gestaan, met bepaalde beklemtoning van die bibliologie, Christologie, soteriologie en sakramentologie.

Tans gaan daar al hoe meer stemme op ten gunste van die opstel van 'n nuwe belydenisskrif, hoewel daarvoor nog geen konsensus bestaan nie. Van Ruler wys byvoorbeeld daarop dat vir die opstel van 'n nuwe belydenis 'n *noodsaaklikheid* moet bestaan: „De Geest moet ertoe drijven. De actuele situasie moet ertoe dwingen. Dat kan men niet zo maar eens proberen”.¹ Hy voeg by dat dit ook *wenslik* moet wees, en noem dat hy dankbaar is „dat het met die proeven van belijden niet zo snel gaat in de richting van een nieuw belijdenisgeschrift in optima forma”.² Polman het ook — aanvanklik altans — heel weinig gevoel vir o.a. uitbouing. Vanweë binneslui-pende dwalinge kan dit „soms” wel: „Dit blijve echter eisch van practische noodzakelijkheid”. Want die belydenis bly „altijd jong en levend en hoogst actueel. Ook de vijanden der kerk blijven, al veranderd hun kleed, innerlijk dezelfde”.³ C. Augustijn ag 'n nuwe belydenis — met binding daaraan — „bepaald niet gewent”,⁴ terwyl ook W. D. Jonker nie entoesiasies is oor so 'n onderneming nie.⁵

Tog is daar 'n stemmestroom dat hieraan wél aandag gegee behoort te word. Reeds H. Bavinck was van oortuiging dat die tyd aangebreek het om die belydenis op bepaalde punte nader te formuleer en uit te werk.⁶ Volten het met sy opspraakwekkende boek, *Rondom het belijden der kerk* (1962), die saak skerp na vore gebring en vanuit die doksoliese, gemeenskaps- en pastoraal-mondiale motief gepleit vir 'n nuwe, gekonsentreerde en gereduseerde belydenis.⁷ „De taal van de drie formulieren”, sê hy, „deugt daartoe niet meer. We verstaan die taal niet meer. Ze is ouderwets en heeft haar tijd gehad”.⁸ Ook Herman Ridderbos het hom by meer as een geleentheid ten gunste van 'n nuwe belydenis uitgelaat. „Men kan, als ondergetekende”, sê hy, „de grootste waardering en eerbied hebben voor de historische belijdenisgeschriften en toch van mening zijn, dat zij in hun taal, opzet, wijze van denken en uitdrukking in vele opzichten niet meer geschikt zijn als belijdenis voor onze tijd”.⁹ En verder: „Anderzijds geloof ik, dat het voor ieder duidelijk moet zijn, dat deze historische geschriften van voor 400 jaar onmogelijk meer ten volle

kunnen functioneren in de kerk van vandaag".¹⁰ Bekend is ook dat die kerkraad van die Christian Reformed Church van Wallaceburg die Klassis Chatham (Ontario) versoek het om 'n versoek aan die Sinode deur te stuur ten einde 'n nuwe plaasvervangende konfessie op te stel. As motivering is onder meer aangevoer dat die Drie Formuliere historie-bepaald is en alleen goed verstaan kan word vanuit 'n goeie kennis van die Rooms-Katolieke Kerke, die Anabaptisme en die Remonstrantisme; dat die Heilige Gees sedert Dordt nuwe insigte gegee het en dat ondertussen nuwe ketterye ontstaan het; dat die kerk vandag voor nuwe — maar onbelede — uitdagings staan ens.¹¹

Die boeiende is egter dat twee afgetrede teologiese professore van die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika, manne wat 'n lang en geseënde bedieningstyd agter die rug het, in die jongste tyd hulle ook ten gunste van 'n nuwe belydenisskrif uitgelaat het. In sy *korrespondensierapport* aan die Nasionale Sinode van die Geref. Kerk in S.A. stel W. J. Snyman die volgende vraag: „Moet die spanninge in die Geref. Kerke in Nederland nie gesien word as spanninge wat (soos altyd in die geskiedenis van die kerk) gepaard gaan met die geboorte van 'n nuwe belydenis nie?” En hy beantwoord die vraag soos volg: „Die aanduidings is tog daar. Maar dan is dit so dringend dat ons nie opsy sal staan of dat die een by die ander verby gaan nie. Die laaste gevaar bestaan ook. Daarom is dit nodig dat ons aan die nuwe belydenis, wat besig is om gebore te word, en wel met volle handhawing van en in kontinuïteit met die ouere, en wat seker ook nodig is in ons 20e eeu met sy vraagstukke, ons aandeel sal hê en ons bydrae sal lewer vanuit ons besondere problematiek”.¹² Met die opening van dieselfde sinode bedien S. du Toit die Woord en daarin noem hy: „Die vraag is egter of daar nie met verenigde kragte van alle Gereformeerdes oor die wêreld 'n nuwe belydenis moet opgestel word nie. As motivering verwys hy na die nuwe hermeneutiek asook opgrawinge, en verder na allerlei nuwere dwaalrigtings.¹³ Hiermee neem hy 'n saak op wat hy reeds in 1965 ter sprake gebring het: „Ons mag geroep word tot 'n nuwe belydenis met die oog op die vraagstukke van ons tyd... Daarom sal by 'n eventuele nuwe belydenis veral op die koningskap van Christus gekonsentreer moet word”.¹⁴

Ook P. J. Coetzee noem, meer huiwerend, dat „as dit dan kom tot 'n Belydenis in die idioom van hierdie tyd by wyse van hervertaling en van uitbouing of selfs die totstandkoming van nog belydenisskrifte..., hoef niemand hom daarvoor te bekreun nie”.¹⁵

Ons het al eerste aanlope van so 'n nuwe belydenisskrif in die E20 gehad. Die beroemde *Barmen Verklaring(e)* van 1934 was so 'n aanloop. Die veel besproke *Confession of 1967* van die United Presbyterian Church in the U.S.A. is 'n poging. Allerlei ander proewe is onderneem.¹⁶ In die jongste tyd is die aandag veral gevestig op die „Proeve van een eenparig geloofsgetuigenis” opgestel deur G. C. Berkouwer en H. N. Ridderbos in opdrag van die Sinode van Geref. Kerken in Nederland.¹⁷

2. Motiewe

2.1. *Polemiese motief*

Dit is moontlik nie een van die eerste en belangrikste kenmerke van 'n belydenisskrif dat *afweer* daarin 'n rol moet speel nie, en tog kan so 'n element nie ontbeer word nie. 'n Goeie belydenis bevat onteenseglik 'n polemiese dimensie omdat die uitspreek van die waarheid tot keersy het die afwysing van die kettery. 'n Belydenis bevat met ander woorde nie net 'n positiewe struktuur nie, maar ook 'n negatiewe. Dit beaam eerstens maar negeer eweneens.

En nou kan dit nie ontken word nie dat daar sedert die E16 veel nuwe ketterye na vore getree het waarvoor eenvoudig nié, of nie uitdruklik nie, in die bestaande belydenisskrifte besin is of kon word nie. Natuurlik kan 'n goeie saak daarvoor uitgemaak word dat die ou ketterye vandag net in nuwe gedaantes na vore tree en dus implisiet in die bestaande belydenisskrifte ter sprake kom, natuurlik kan ons met goeie reg sê dat die belydenis nie verdor nie,¹⁸ maar tog sal niemand kan ontken nie dat daar vandag in die teologie nuwe ketterye ontstaan en steeds weer ontstaan. Ridderbos oordeel dat die Heidelbergse Kategismus nie die vrae van vandag beantwoord nie.¹⁹ Eweneens is die vraag relevant of die belydenis nie juis — want dit is tog belydenis van die *gemeente* — die nuwe gestaltes en gedaantes van die herleefde ketterye moet ontmasker nie. Berkouwer wys daarop dat die „haeresie allerminst tijdloos is, abstract en boven-historisch, in één leerformule te vangen. Ze is veel meer bij uitstek „tijdgebonden” en situatiegebonden”.²⁰ En verder bestaan „er een grote *variatie* in de haeresie”.²¹

Sake wat bv. aandag sou kon geniet, is dwaling van horisontalisme én vertikalisme, moderne gnostiek en Piëtisme (veral in gereformeerde gewaad), sakralisme en sekularisme, pragmatisme en eksistensialisme, Kommunisme en kapitalisme ens.

Ons dink aan die opkoms van 'n hele reeks teologieë, met die God-is-dood-teologie as die mees vulgêre uitloper.

Die groot wêreldgodsdienste (o.a. Hindoeïsme, Boeddhisme, Islam, Chinese godsdienste ens.) staan vandag ook veel meer in diskussie as bv. in die E.16. Hier raak dit die belangrike punt van die absoluteitheid van die Christendom (i.c. Christus).

Natuurlik mag 'n belydenisskrif nie 'n verkorte dogmatiek wees nie. Formeel moet dit kort, puntig, raak en veral doksolies wees. Maar tussendeur mag die polemiese tint nie ontbreek nie.

2.2. *Pneumatologies-eksegetiese motief*

Sedert die Reformasie van die E16 is daar ontsaglik veel Skrifstudie gedoen. Openbaringshistories en heilshistories was daar voortgaande ontginning uit die Bybelse goudmyn. Mens dink aan die talle reekse kommentare wat verskyn het en veral die magistrale woordeboek van *Kittel* — onmisbaar wanneer uit die N.T. gepreek word. Baie belangrik is ook die opbloeit van die Outestamentologie en Nuwetestamentologie wat pragtige skatte opgediep het.

H. Bavinck wys daarop dat die dogmatikus moet nagaan hoe die

dogma volgens die H.S. „behoort uitgebreid en verrijkt te worden”.²² Want dit is moontlik dat daar nog verborge waarhede in die H.S. is wat in die toekoms „hare verdere ontwikkeling” afwag.²³ In S.A. het veral N.G. teoloë op hierdie aspek gewys. W. D. Jonker verwys na die moontlike noodsaaklikheid „om die gerigtheid van die kerk op die wêreld duideliker uit te spreek in die belydenis van die kerk as wat tans die geval is in ons bestaande belydenisskrifte”.²⁴ Volgens J. A. Heyns is dit „immers volkome ondenkbaar dat die eeue-lange eksegetiese arbeid aan die Ou en Nuwe Testament die historiese konfessies onveranderd sal laat”.²⁵ (Wat Heyns aanvoer as bewys vir verandering van die bestaande konfessies, is m.i. veeleer bewys van die ontwerping van ’n nuwe). A. König verwys na die (teleurstellende) feit „dat haas geen noemenswaardige uitbouing van die belydenis sedert 1619 plaasgevind het nie terwyl daar ongetwyfeld Skrifwaarhede is wat om noukeuriger vaslegging roep”.²⁶

Hierdie ontplooiende teologiese arbeid het natuurlik nie geskied los van die leidende en inspirerende werk van die Gees van God nie — wat nie impliseer dat die nuwere eksegetiese insigte outomaties onfeilbaar is nie. Jesus Christus het tewens belowe dat die Gees die „toekomstige dinge” aan die kerk sal verkondig (Joh. 16 : 14). Pneumatologies gesien, is daar nie so iets as ’n vir alle tye gestolde eksegeese nie. Die Gees het nog veel dinge om die kerk in die toekoms te leer. Natuurlik is hierdie nuwe leringe nie identies aan nuwe openbaringe nie — soos Rome wil²⁷ —, maar wel skenk die Gees nuwe *onthullinge*. Copernicus en Galilei kan hier as voortdurende waarskuwing vir ’n oormoedige eksegeese dien.²⁸

In hierdie verband kan veral gedink word aan onder meer drie sake in verband waarmee die Gees ons oë skerp geopen het, naamlik dat God se heilsplan met *Israel* nog onaf en onvoltooid is (Rom. 9—11);²⁹ dat die *kerk* volgens alle getuienis van die N.T. as eenheid gesien, bely en beleef moet word (Joh. 17 : 21, Efes. 4 : 4—6) (Kerklike verskeurdheid is niks anders as sônde nie³⁰); dat die konsepie van die *koninkryk van God* as belangrike, so nie bepalande, tema van sowel die O.T. as N.T. geag moet word — hieroor bestaan daar haas volkome eenstemmigheid.³¹

Omdat die E16 teologie in ’n groot mate ’n *ekkesiologiese* stryd was, het dit in die bestaande konfessies sy neerslag gevind. Aan die *basileialogie* (of eskatologie, soos dit meestal genoem word) is nie die prisma toegeken, soos dit teologies hoort nie. Ook in die bestaande konfessies is die koninkryksgedagte onderontwikkel, al ontbreek dit nie.³² En juis in die E20 staan die basileialogie — tereg — in die sentrum. Verskillende antwoorde word gegee: ’n teologie van die hoop (Moltmann), ’n teologie van die geskiedenis (Pannenberg), ’n teologie van die samelewing (Wendland), ’n teologie van die rewolusie (Shaul), ’n swart teologie (Cone). Watter antwoord bied die gereformeerde teologie? ’n Teologie van gehoorsaamheid? (Heyns). Wat bely ons aangaande die groot wêreldvraagstukke soos die oorlogsvraagstuk, besoedelingsvraagstuk, oorbevolkingsvraagstuk, armoedevraagstuk, energievraagstuk, veral soos wat hierdie sake in *relasie staan tot die koninkryk van God*? Of is die koninkryk vir ons alleen maar ’n metafisiese grootheid, ontdaan van alle aarde en kon-

krete dimensies? (Dit is steeds 'n tragiese feit dat daar in die dogmatiek nie naas die ekklesiologie ook 'n uitgebreide behandeling van die basileialogie plaasgevind het nie, veral nadat die Outestamentologie en die Nuwetestamentologie soveel boustene vir 'n ontwerp gelewer het — hoewel Berkhof hier 'n wending verteenwoordig).

2.3. *Missiologiese motief*

Die huidige uitgebreide simbole stam uit die Christelike Weste, terwyl die fenomenale sendinguitbreiding gedurende die laaste honderd en meer jare veral onder die Oosterlinge plaasgevind het (Asië en Afrika). Die tipiese sendingproblematiek is nie in die bestaande simbole verwoord nie. (Ook hier sal die polemiese motief 'n belangrike rol speel). Selfs is die missiologiese struktuur van die kerk nie sterk ontwikkel in die huidige konfessies nie.

Dit verbaas ons daarom nie dat juis sendelinge vanuit die sendingsituasie telkens weer aandrang op nuwe konfessionalisering. I. J. van der Walt ag dit noodsaaklik dat die sendingkerk kom tot 'n nuwe belydenis, in húl taal en oor húl probleme.³³ J. Vonkeman voer aan dat die Gereformeerde Bantoe nie altyd tevrede sal wees met 'n Westerse belydenis nie waarin die westerling hom „aan die buitestaander presenteer met 'n vir baie van hulle onverstaanbare histories-gekwalfiseerde uiteensetting van die Bybelse leer nie... Daarom sal... rusteloos gewys moet word op die noodsaak van 'n eie belydenis...”.³⁴ Ook B. J. van der Walt oordeel dat die Bantoe 'n eie geloofsbelydenis „dringend nodig” het.³⁵ J. J. F. Durand wys ook op die moontlikheid van voortgesette belydenisformulering en neem dit op vir 'n eie belydenis by die jong kerk. „Die jong kerk moet dieselfde waarheid, soos dit tot uitdrukking kom in die belydenis van die sendende kerk, die historiese bepaaldheid daarvan ten spyt, bely, geaktualiseer en toegepas op sy eie situasie”.³⁶

D. J. Bosch maak selfs die buitengewoon skerp — en eensydige — uitspraak „dat Afrika in 'n baie groot mate die evangelie nog nooit werklik gehoor het nie” en dat dit „so versluierd en vermomd na Afrika gekom het, dat die ware boodskap nie verstaan is nie”.³⁷ „Die boodskap het onbegrepe by Afrika verby beweeg”.³⁸

Bosch handel natuurlik hier veral oor die boodskap van die kerk, en dan nog van die ou aan die jong kerk (en nie-kerk). Die verhouding tussen beide, soos ook die roeping van beide ten opsigte van belydenisformulering, mag m.i. nooit dualisties uit mekaar gehaal word nie. Vanweë die eenheid van die kerk besit die jong kerk nie 'n eie taak tot belydenisformulering náás die ou kerk nie, maar hulle is geroepe om gesamentlik die groot dade van God te bely.

2.4. *Ekumeniese motief*

Die ontdekking van die ekumenisiteit (of beter: eenheid) van die kerk, is een van die groot teologiese en ekklesiologiese vondse van die E20. Die groot vraag is natuurlik hoedat aan hierdie Skrifwaarheid op 'n Skrifverantwoorde wyse konkrete gestalte gegee behoort te word. Sal 'n nuwe konfessie hierin tot hulp wees of sal dit juis 'n verdere struikelblok vorm? Indien die aanvaarding van dieselfde

belydenisskrifte deur aparte kerkgroepe nie die eenheid kon (kan) bereik nie, hoe sal 'n nuwe belydenisskrif dit dan vermag?

Ridderbos stel die vraag of Lutherane en Calviniste, elk met behoud van sy eie konfessie, één kerk kan vorm. Hy antwoord: „Het zou moeten kunnen. Maar men kan er weer uit leren, dat hoe uitgebreider en specialer een belijdenis is er gezien de historie soms ook *moest* zijn, zij de eenheid der kerk méér in de weg staat. Ook onze gereformeerde belijdenis, hoewel men er niets uit kan schrappen, zonder haar te verminken, is voor de eenheid van de kerk te uitgebreid en te theologisch”.³⁹ Ridderbos raak dus hier ook die vraagstuk van *reduksie* aan — waaroor later —, maar hy doen dit binne die kader van die ekumene.

Volgens H. W. Rossouw is dit 'n „historiese feit dat die kerklike konfessievorming in sy strewe na ortodoksie die belangrikste kerkverdelende faktor geword het in die Protestantisme”.⁴⁰ Dit is natuurlik 'n groot vraag, aangesien kerke, ondanks diesélfde belydenis, tog uit mekaar beweeg het. Dit is nie soseer die konfessievorming nie maar diverse konfessie-*interpretasies* wat die groot skeidende faktor geword het. *Maar wie garandeer 'n unanieme interpretasie van die konfessie nadat 'n unanieme interpretasie van die H.S. in die konfessie bereik is? Is dit ooit moontlik? — behalwe pneumatologies. Plaas dit nie 'n kerk voor 'n byna onhoudbare spanningsituasie dat 'n skeuring tog wel vroeër of later kan volg nie?*

Die E20 kerkgeskiedenis volg die omgekeerde weg as dié sedert die E16. Na die hoogtepunt van die E16 Reformasie het die kerkgeskiedenis ontwikkel soos 'n rivier wat in 'n woestyn in duisend en een stroompies vertak en dreig om dood te loop; vandag is dit soos baie riviere wat in een groot oseaan vloei. 'n Bybels-reformatoriese belydenisskrif kan in hierdie opsig 'n helpende funksie verrig, ook nie meer nie. 'n Outomatiese garansie vir kerkeenheid kan dit — vanweë die sonde — nooit wees nie.

Maar dan sal dit ook 'n *ekumeniese* simbool moet wees. „(Het belijden) heeft te maken met de broederschap, men belijdt altijd in gemeenschap met de andere heiligen”.⁴¹ Alleen „saam met al die heiliges” begryp ons die breedte en lengte en diepte en hoogte van die liefde van Christus (Efes. 3 : 18).

2.5. Konfessionele motief

Ook vanuit die belydenisbegrip self spruit die gedagte van telkens-opnuut-weer-belydenis-doen. *ομολογεω* beteken letterlik: om dieselfde te sê.⁴² Dit impliseer nie soseer om iets *nuuts* te sê nie as om iets *nuut* te sê. „'n Belydenis sê nie nuwe dinge nie. Dit sê die ou dinge op 'n nuwe manier te midde van nuwe bedreiging”.⁴³

In hierdie verband dink ons aan die volgende — stellig oordrewe — uitspraak van Bakker: „Maar „hetzelfde zeggen” is niet: altijd hetzelfde blijven zeggen en eindeloos herhalen. Het is ook niet: de dingen een beetje oppoetsen. Om hetzelfde te zeggen moet het vandaag anders, wezenlijk anders gezegd worden dan gisteren, anders praten we op een bepaald moment niet slechts voor een zaal, die leeggelopen is, maar dan zéppen we ook niet meer het-

selfde als gisteren".⁴⁴ Ook vir Bakker gaan dit dus nie daarom dat ander *dinge* gesê moet word nie, maar wel dat die *dinge anders gesê* moet word.

Telkens weer word die kerk geroep om dieselfde Bybelse waarhede *situasioneel* te bely. Vir 'n Jood byvoorbeeld is dit van deurslaggewende betekenis om die belydenis „Jesus is die Messias” uit te spreek (Matt. 16 : 16; 1 Joh. 2 : 22); vir 'n heiden weer: „Jesus is die Here” (1 Kor. 12 : 3, Filipp. 2 : 11, Rom. 10 : 9) — al moet ons toegee dat die lyne mekaar dikwels deurkruis. So was dit in die Vroeë Kerk (E 1—5) nodig om deeglik aandag te gee aan die Triniteitsdogma (Marcion, Sabellius, Arius/Athanasius), die Christologie (Apollinaris, Nestorius, Eutyches) en die soteriologie (Pelagius/Augustinus). In die tyd van die Reformasie (E16) was die fokus-punte: bibliologie, ekklesiologie, soteriologie en sakramentologie (Rome/Luther en Calvyn). By Dordt (E17) was dit in hoofsaak weer die soteriologie (Arminius). In die E20 gaan dit veral oor die basileiologie en eskatologie, en in mindere mate oor die ekklesiologie, soteriologie en bibliologie.

Daar is 'n sterk behoefte aan 'n eskatologies-ontwerpte belydenisskrif.

'n Relevante vraag is of die kerk eindeloos moet voortgaan met die opstel van nuwe belydenisskrifte. Hierdie vraag kan egter moeilik vooraf beantwoord word. Die kerk het dit in die verlede nodig geag om tot meerdere belydenisfiksering oor te gaan en die kerk sal in die toekoms onder leiding van die Gees moet oordeel wanneer die tyd weer daarvoor ryp is en op welke wyse dit voltrek behoort te word.

3. Misverstande

3.1. *Nuwe belydenis of belydenisskrif?*

Dit is nodig om enkele misverstande uit die weg te ruim.

Die eerste is dat wanneer die saak van 'n nuwe belydenisskrif ter sprake kom, dit maklik misverstaan kan word asof 'n pleit gevoer word vir 'n nuwe *belydenis*. In 'n nuwe belydenisskrif word nie nuwe dinge gesê nie, maar die ou dinge nuut gesê. Dit bevat nie nuwe waarhede nie, maar nuut-geformuleerde waarhede. Dit kan nooit heenvoer na 'n belydenis aangaande die onfeilbaarheid van die pous en die hemelvaart van Maria nie, maar wêl na 'n belydenis aangaande die realiteit en realisering van die koninkryk van God in ons aardse werklikheid.

3.2. *Konfessionele indifferentisme of erns?*

Wie die belangrikheid, wenslikheid en selfs noodsaaklikheid van 'n nuwe belydenisskrif aan die orde stel, kan maklik verdink word van konfessionele indifferentisme, veral omdat lg. vandag geen hersenskim is nie maar dikwels voorkom, bv. by Augustijn. Maar in werklikheid is die teendeel waar. Dit is juis 'n uiting van konfessionele erns wat diensbaar wil wees aan die uitbreiding van die kerk van

Christus en die realisering van die koninkryk van God op aarde. Mens sou selfs kon beweer dat diegene wat hulle vernet teen die wenslikheid van 'n nuwe belydenisskrif, konfessioneel indifferent is. Maar dit sou nie mooi wees nie. Ook nie Christelik nie. In die kerk van die Here hoort daar nie verwyte nie. Veral nie waar dit gaan oor 'n nuwe belydenisskrif nie.

3.3. Reduksie of uitbouing?

Daar heers verskil van opinie onder teoloë en lidmate of 'n nuwe belydenisskrif die bestaande moet vervang dan wel daarmee saam moet funksioneer. S. du Toit wil eerder weet van uitbouing.⁴⁵ Ook W. J. Snyman, soos eerder vermeld. A. J. Venter stem hiermee saam.⁴⁶

Andere weer kies vir reduksie. Ons het reeds na Ridderbos verwys.⁴⁷ Ook G. C. Berkouwer kies vir konsentrasie.⁴⁸ Selfs 'n behoudende teoloog soos B. Wentsel pleit vir 'n nuwe belydenis in die plek van die bestaande.⁴⁹

Een van die redes waarom ook Volten pleit dat „de belijdenis der toekomst aldus een in Christus geconcentreerde zal moeten blijven, maar gereduceerd”,⁵⁰ is omdat hy die Drie Formuliere as min of meer uitgediend beskou. Dit skyn selfs asof hy inhoudelike probleme daarmee ondervind. Dit is egter kerkregtelik misplaas en eties onverantwoord om (materiële) besware langs hierdie weg bekend te maak. Dit is teweens in stryd met die ondertekeningformulier.⁵¹ Uitgedien is die Drie Formuliere hoegenaamd nie.

Die vraag na reduksie of uitbouing kan m.i. slegs dan goed beantwoord word wanneer tussen formele en materiële reduksie onderskei word. Die besware van die reduksioniste, nl. van té veel belydenisskrifte met te weinig wesentlike belydenissake ter sprake, kan nie alle relevansie ontsê word nie. In die belydenis behoort dit inderdaad te gaan oor *sake wat bely moet word*. Die kerk „mag alleen datgene als dogma vastleggen, wat zeer duidelijk in de Schrift verkondigd wordt”.⁵² Selfs al by 'n vinnige oriëntasie ten opsigte van die *ομολογεω* blyk dat dit gaan om Jesus Christus (Matt. 10 : 32; Joh. 9 : 22; Rom. 9 : 9—10; Filipp. 2 : 11; 1 Joh. 4 : 2—3) en God (Rom. 14 : 11; Tit. 1 : 16).

Die vraag na reduksie kan slegs dán sinvol beantwoord word wanneer formeel daarin geslaag sou kon word om die materie van die bestaande belydenisskrifte ongeskonde in 'n nuwe belydenisskrif weer te gee.

Die grondmotief vir 'n nuwe belydenisskrif is dus nie geleë in wat wél in die huidige konfessies staan nie, maar in wat nié daarin staan nie. Nie vermeende foute in die konfessies nie — want ons aanvaar dit omdat dit ooreenstem met die Woord van God —, maar onbelede waarhede is die diepste dryfveer.

Dr. J. H. van Wyk, Stellenbosch.

1 A. A. van Ruler: *Theologisch Werk VI*, G. F. Callenbach B.V., Nijkerk 1973, 99.

2 Idem, 99.

- 3 A. D. R. Polman: *Onze Nederlandse Geloofsbelijdenis I. Verklaard uit het verleden en geconfronteerd met het heden*, T. Wever, Franeker, z.j., 102.
- 4 C. Augustijn: *Kerk en Belijdenis*, J. H. Kok N.V., Kampen 1969, 70.
- 5 „Ik geloof niet dat de tijd rij is voor een nieuwe belijdenis”, W. D. Jonker i.v.m. 'n boekbespreking (M. P. van Dyk: *Nieuw Credo*) in: *Gereformeerd Weekblad*, jg. 27, no. 5/6, 6 Aug. 1971, 24. Vgl. A. P. Treurnicht: „En as hulle (die bestaande belydenisskrifte) as uitgedien beskou moet word, moet eers aangetoon word waar hulle afwyk van die suiwer Bybelse leer” (*Nuwe Belydenisse* in: *Die Kerkbode*, jg. 117, no. 36, 8 Sept. 1965, 1124).
- 6 Vgl. R. H. Bremmer: *Herman Bavinck als Dogmatikus*, J. H. Kok N.V., Kampen 1961, 384 (vgl. 124). Vgl. G. C. van Niftrik: *Kleine Dogmatiek*, G. F. Callenbach N.V., Nijkerk 1961 (5), 29: „Ongetwijfeld moet de Kerk van deze tijd komen tot een *nuwe* belijden”.
- 7 H. Volten: *Rondom het Belijden der Kerk*, J. H. Kok N.V., Kampen 1962, 207.
- 8 Idem 189—190. Dit beteken egter nie dat Volten hom nie aan die Drie Formuliere gebonde voel nie: „Niemand mag hieruit afleiden, dat ik persoonlik de inhoud van de drie formulieren niet meer voor mijn rekening zou nemen”, a.w., 209. Vgl. ook Volten se opstel: *Drie aspecten van de belijdenis* in: *Gemeentetoerusting*, 12.06.1965, soos opgeneem in *Documentatie-Bericht*, jg. 6, no. 7, Juli 1965, 2.105—2.107. Vgl. die provokerende uitspraak van Augustijn: a.w., 71: „Het lijkt mij het beste, om duidelijk te zeggen dat de drie formulieren van enigheid hun tijd gehad hebben... In de andere situatie, waarin de kerk nu staat, kan men er weinig mee doen”. En verder: Danie van Zyl: *'n Belydenis vir ons eie tyd* in: *Pro Veritate*, jg. 4, no. 9, 15 Jan. 1966: „Geen enkele belydenis kan vir alle tye voldoende wees nie...” (p. 4); „Terwyl al drie stukke doeltreffend was, en nog steeds waardevol is, kan hulle nie meer doeltreffend tot moderne problemen spreek nie” (p. 12).
- 9 Herman Ridderbos in: *Gereformeerd Weekblad*, jg. 26, nr. 41, 16 Apr. 1971, 282 (vgl. 288).
- 10 Herman Ridderbos: *Wat moet een belijdenis bevatten?* in: *Gereformeerd Weekblad*, jg. 29, nr. 16, 19 Okt. 1973, 91. Sien ook sy artikel: *Leervrijheid?* in: *Gereformeerd Weekblad*, jg. 21, no. 20, 12 Nov. 1965, 122: „Het zou vreemd zijn als er in *mensen-werk* nooit enige verandering of verbetering ware aan te brengen”.
- 11 Vgl. *RES News Exchange*, vol. VIII, no. 2, 23 Febr. 1971, 669 en *RES News Exchange*, vol. IX, no. 4, 28 April 1972, 787. Sien ook *Acts of Synod 1973*, 65 v.
- 12 *Handelinge Nasionale Sinode van die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika 1973*, 55—56.
- 13 S. du Toit tydens 'n bidstond in die Geref. Kerk Potchefstroom-Noord, Jan. 1973, volgens afgerolde notas. Onverskene.
- 14 S. du Toit: *Tussen Verstarring en Verwarring. Tradisie — Belydenisskrif*, in: *Ned. Geref. Teologiese Tydskrif*, deel VI, no. 2, Maart 1965, 80.
- 15 P. J. Coetzee in: *Die Kerkblad*, 8 Maart 1972, 7.
- 16 Vgl. o.a. M. P. van Dijk: *Nieuw Credo, Proeve van een nieuwe belijdenis*, J. H. Kok N.V., Kampen 1970; *Credo's Onderweg. Nieuwe woorden voor god, wereld en kerk*, Verzameld door Eimert Pruijm, W. D. Meinema N.V., Delft, z.j. Vgl. ook die artikels in: *International Reformed Bulletin*, jg. 13, no. 42, 1970 („On Creeds and making New Ones”).
- 17 Momenteel het rondom hierdie proefbelydenis ook 'n storm losgebars,

- vgl. die artikels van Herman Ridderbos in: *Gereformeerde Weekblad*, 8 en 15 Febr. 1974, 8 en 15 Maart 1974.
- 18 Vgl. C. van der Waal: *Die Dordtse Leerreëls verdor nie*, Boekhandel De Jong 1973. Vgl. ook Van Niftrik: a.w., 30: „De ketterijen veranderen wel van naam, maar zijn in wezen in de loop der kerkgeschiedenis altijd dezelfde”.
  - 19 Herman Ridderbos in: *Eén belijdende kerk. Over hereniging van Hervormden en Gereformeerden*, J. H. Kok, Kampen 1974, 58.
  - 20 G. C. Berkouwer: *Verontrusting en Verantwoordelijkheid*, J. H. Kok N.V., Kampen 1969, 34.
  - 21 Idem, 34.
  - 22 H. Bavinck: *Gereformeerde Dogmatiek I*, J. H. Kok, Kampen 1928 (4), 6.
  - 23 Idem, 6—7. Vgl. ook sy: *Gereformeerde Dogmatiek IV*, 1930 (4), 401—402. Ook C. Graafland neig in hierdie rigting: „Er is vanuit dit centrum een voortgaande confrontatie en bezinning niet alleen mogelijk maar ook nodig. Dat vraagt van de gereformeerde theologie telkens weer een nieuwe denkdenking en vormgeving van haar geloof...” — hoewel hy hom nie eksplisiet uitspreek ten gunste van ’n nuwe belydenisskrif nie, *Waarom nog gereformeerd?*, J. H. Kok, Kampen 1973, 100.
  - 24 W. D. Jonker: *Aandag vir die kerk*, Die Evangelis, Potchefstroom, s.j., 57—58. Vgl. ook sy volgende uitspraak: „Dit sou ’n treurige dag wees as die teologie so onvrugbaar sou word, dat dit *niks nuuts meer kan voortbring nie. Die kerk het dus geen enkele beswaar daarteen dat die teoloog nuwe weë baan en nuwe insigte na vore bring nie”, *Teologie en Belydenisskrifte in: Op weg met die teologie*, N.G. Kerk-boekhandel, Pretoria 1974, 215.
  - 25 J. A. Heyns: *Gedagtes oor die Ekumene III* in: *Die Kerkbode*, XCVI, no. 8, 19 Aug. 1964, 232.
  - 26 A. König: *Drie Heilige Skrif en die Drie Formuliere van Eenheid* in: *Ned. Geref. Teologiese Tydskrif*, Deel VII, no. 1, Jan. 1966, 26.
  - 27 Vgl. ook H. Berkhof: *Christelĳ Geloof. Een inleiding tot de geloofsleer*, G. F. Callenbach B.V., Nijkerk 1973, 39: „De openbaring is nog niet voltooid”.
  - 28 Vgl. S. du Toit: *Openbaringsgeskiedenis van die Ou Testament*, Pro Rege Pers, Potchefstroom 1969 (4), 16—21.
  - 29 Vgl. hier veral H. N. Ridderbos: *Aan de Romeinen* (Commentaar N.T.), J. H. Kok N.V., Kampen 1959, 203—271; Herman Ridderbos: *Paulus. Ontwerp van zijn theologie*, J. H. Kok N.V., Kampen 1966, 396—403; H. Berkhof: *Christus de Zin der Geschiedenis*, G. F. Callenbach N.V., Nijkerk 1959 (3), 126—145; H. Berkhof: *Christelĳ Geloof*, a.w., 234—280.
  - 30 „*Geskeidenheid* van kerke is ’n sondige verskynsel”, *Handelinge Sinodale Vergadering G.K.S.A.* 1964, 179. Vgl. ook die *Handelinge* van 1967, 390, 415; 1973, 146, pt. 3.11.2.
  - 31 Vgl. o.a. Herman Ridderbos: *De Komst van het Koninkrijk. Jezus' Prediking volgens de Synoptische Evangelien*, J. H. Kok N.V., Kampen 1950, 5, 33, 35, 39; John Bright: *The Kingdom of God. The biblical concept and its meaning for the Church*, Abingdon Press, New York 1953, 7; Tjaart van der Walt: *Die Koninkryk van God — Naby!*, J. H. Kok N.V., Kampen 1962, 32; Stephen Neill: *De interpretatie van het nieuwe testament*, Aula-Boeken, Utrecht/Antwerpen 1968, 368; J. A. Heyns: *Die Nuwe Mens Onderweg. Oor die Tien Gebooie*, Tafelberg 1970, 9—10. Vgl.: „Zeer globaal kan men

- stellen dat in de nieuwe teologie het accent wordt verlegt van de individuele relatie tussen God en mens naar het bezig zijn met deze wereld volgens rechtvaardigheid en recht", *De Veranderingen in de Gereformeerde Kerk. Onderzoek naar de opvattingen van kerkleden over normen en taken van de kerk*, J. H. Kok N.V., Kampen 1972, 52.
- 32 Vgl. S. J. van der Walt in: *Die Koninkryk van God*, Potchefstroom 1969, 151: „Selfs in ons eie Belydenis is die Koninkryksgedagte nie breed uitgewerk nie, soos blyk uit vraag 123 van die Heidelbergse Kategismus". Vgl. breedvoeriger in dieselfde werk, H. Dijkstra: *Die Koninkryk van God in die Konfessies*, 185—214.
- 33 I. J. van der Walt: *Eiesoortigheid en die Sending*, Pro Rege Pers, Potchefstroom 1963, 249—251.
- 34 J. Vonkeman: *Kritiese Waardering van ons Gereformeerde Sendingbeleid* in: *In die Skriflig*, jg. 5, no. 18, Junie 1971, 21.
- 35 B. J. van der Walt in: *Die Kerkblad*, 24 Mei 1972, 10.
- 36 J. J. F. Durand: *Una Sancta Catholica in sendingperspektief. 'n Analise van die probleme rondom kerklike pluriformiteit en ekumenisiteit in die sending*, W. ten Have N.V., Amsterdam 1961, 109 (vgl. 108, 147—156, 240—253). Vgl. ook H. Volten: a.w., 218: „In verband hiermee moet ook de zending een veel bredere plaats in onze confessie hebben".
- 37 D. J. Bosch: *Hermeneuse in 'n sendingsituasie* in: *Hermeneutica*, N.G. Kerkboekhandel, Pretoria 1970, 228.
- 38 Idem, 230.
- 39 Herman Ridderbos in: *Gereformerd Weekblad*, 9 Sept. 1966. Volten: a.w., 209, is hier baie uitgesproke: „Wie de drie formulieren als grondslag voor de kerk aanneemt en blijft aanvaarden, kan niet anders dan de kerkelijke verdeeldheid sanctioneren tot Christus' wederkomst toe en handelt daarmee in strijd met het schriftuurlijk patroon van de kerk". (Hierdie aanhalinge, soos teweens talle ander, word nie *instemmend* nie maar *pleemstellend* vermeld).
- 40 H. W. Rossouw: *Doksologie, Ortodoksie en Ekumene* in: *Septuagessimo Anno. Theologiese opstellen aangeboden aan prof. dr. G. C. Berkouwer*, J. H. Kok, Kampen 1973, 205. Vgl. ook H. Bavinck: *De Katholiciteit van Christendom en Kerk*, J. H. Kok N.V., Kampen 1968, 38: „Er ligt ook inderdaad in het protestants beginsel naast een kerkhervormend een kerkontbindend element".
- 41 W. van 't Spijker: *Eenheid in Verscheidenheid. De identiteitscrisis binnen de Gereformeerde Gezindte*, J. H. Kok, Kampen 1974, 52.
- 42 Vgl. Michel in: *Theological Dictionary of the New Testament* V, Wm. B. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan 1967, 199—220.
- 43 L. F. Schulze in: *Die Kerkblad*, 30 Okt. 1968, 10.
- 44 J. T. Bakker: *Vernieuwing en kontinuïteit* in: *Gereformerd Weekblad*, jg. 25, no. 47, 29 Mei 1970, 321. Insgelyks H. Dijkstra in: *Die Kerkblad*, 12 Junie 1974, 8: „Dikwels sal ons, om dieselfde te sê, dit anders moet sê".
- 45 In verband met vervanging sê S. du Toit: „Dit sal ek nooit onderskryf nie", in: *Loog*, jg. 2, no. 8, Maart 1973, 9.
- 46 A. J. Venter: *Kerk en Belijdenis*, Die Evangelis, Potchefstroom, s.j., 59: „... die oplossing (kan) nie gesoek word in 'n reduksie nie, maar eerder in 'n verdere ontvouing op grondslag van en met eerbiediging van die bestaande belydenis".
- 47 Vgl. veral voetnotas 9 en 10.

- 48 G. C. Berkouwer in: *Gereformeerd Weekblad*, jg. 24, no. 52, 27 Junie 1969, 362: „Ik meen dat je — dat blijkt uit alles — zelf onder de indruk bent van de noodzakelijkheid van de *concentratie*”. Vgl. ook sy *Verontrusting en Verantwoordelijkheid*, a.w., 144. En verder sy *Vragen rondom de belijdenis* in: *Gereformeerd theologisch tijdschrift*, jg. 63, 1963, 1—41; *De Arnhemse Artikelen I—V* in: *Gereformeerd Weekblad*, jg. 21, nos. 6—11, 13 Aug. tot 10 Sept. 1965; asook artikels in: *Gereformeerd Weekblad*, jg. 23, nos. 19—23, 3 Nov. tot 1 Des. 1967.
- 49 B. Wentsel in: *Gereformeerd Weekblad*, jg. 27, no. 15, 15 Okt. 1971, 86—87 (waar hy vyf redes noem). Vgl. ook sy *Natuur en Genade. Een introductie in en confrontatie met de jongste ontwikkelingen in de Rooms-Katholieke Kerk inzake dit thema*, J. H. Kok N.V., Kampen 1970, 480—481. Eweneens A. D. R. Polman: „En daarom verheug ik me in de roep die in tal van kerken gehoord wordt om een *geconcentreerde* ware christelike belijdenis” (*De belijdenis in de crisis in: Reformasie en Revolusie*, I.B.C.-publikasie, Potchefstroom 1974, 75).
- 50 Volten: a.w., 207.
- 51 Materiële besware teen die Heidelbergse Kategismus word bv. heel dikwels na vo. e gebring in die *Nieuwe Commentaar Heidelberger Catechismus I—VI*, De Graafschap N.V., Aalten. Ons verwys na Deel I, 46, 47, 48, 57, 59, 62, 63, 64, 66, 72, 90 v., 93, 94, 101, 104, 105, 106, 107, 111, 115, 125, 126, 127, 140, 141, 158, 159; Deel II, 49—50, 82, 140, 142; Deel III, 10, 14, 16—17, 27, 35, 37, 39; Deel IV, 137; Deel V, 21, 185. Daarom moet hierdie prikkelende kommentaar krities hanteer word. Iets anders is natuurlik *formele* kritiek, soos by dié van M. J. Arntzen: *De crisis in de Gereformeerde Kerken*, Buijten & Schipperheijn, Amsterdam 1965, 22: „Nu zijn er in zondag 5 en 6 inderdaad minder gelukkige formuleringen... De scholastieke redeneringen van Anselmus van Canterbury hebben hier doorgewerkt”, asook: „Wel draagt ze (de belijdenis) in zekere zin het stempel van de tijd van ontstaan. Werd de belijdenis nu opgesteld, dan zou deze er wellicht wat anders uitzien. Dit geldt ook voor de Dordtse Leerregels” (in: *Discussie-interviews over verontrusting* (Rik Valkenburg), J. H. Kok N.V., Kampen 1971, 34. Vgl. verder S. C. W. Duvenage: *Onderlinge Verhouding van Skrif en Belydenis* in: *In die Skriflig*, jg. 5, no. 19, Sept. 1971, 18—36; A. D. R. Polman: *De Autoriteit van de Belijdenis* in: *In die Skriflig*, jg. 7, no. 27, Sept. 1973, 6—11; D. Nauta: *De Verbindende kracht van de belijdenisschriften. Verhandeling over de formulierenkwesie in de negentiende eeuw in Nederland*, J. H. Kok N.V., Kampen 1969.
- 52 G. Toornvliet in: *Het Dogma der Kerk*, Jan Haan N.V., Groningen 1949, 25.